

УДК 631.46:631.81

А. О. ДУБИЦЬКА, О. Й. КАЧМАР, кандидати сільськогосподарських наук

О. Л. ДУБИЦЬКИЙ, кандидат біологічних наук

М. М. ЩЕРБА, науковий співробітник

Інститут сільського господарства Карпатського регіону НААН

вул. Грушевського, 5, с. Оброшино Пустомитівського р-ну Львівської обл.,
81115, e-mail: inagrokarpat@gmail.com

ВПЛИВ СИСТЕМ УДОБРЕННЯ НА БІОЛОГІЧНУ АКТИВНІСТЬ СІРОГО ЛІСОВОГО ҐРУНТУ ПІД ОЗИМОЮ ПШЕНИЦЕЮ В ЛАНКАХ СІВОЗМІН

Наведено результати досліджень з вивчення впливу різних систем удобрення під озимую пшеницею в ланках сівозмін на біологічну активність сірого лісового ґрунту. Використання органо-мінеральної та органічної системи удобрення під озимую пшеницею після конюшини дає можливість поліпшити біологічну активність ґрунту. Заорювання соломи та соломи з сидератом у повторних посівах пшениці за ефективністю не поступається традиційним удобренням щодо впливу на біологічну активність ґрунту.

Ключові слова: озима пшениця, системи удобрення, попередники, біологічна активність ґрунту.

Тривале застосування різних систем удобрення істотно впливає на продуктивність агроценозів і властивості ґрунту. Для оцінювання ефективності систем удобрення й екологічних наслідків їх застосування потрібна комплексна характеристика показників біопродуктивності та властивостей ґрунту, які визначають напрям і інтенсивність процесів за сучасних технологій вирощування сільськогосподарських культур [1, 3].

На думку Ф. М. Архипенка [4] та інших дослідників [5, 6], одним з інтегральних показників екологічного стану ґрунту є рівень біологічної активності, яка відображає напруженість і направленість біохімічних процесів, а також містить оцінку перспективності застосування тих чи інших агрозаходів.

У даних умовах, коли досить актуальним є питання про можливість використання замість гною інших форм органічних добрив у ланках сівозмін для отримання стабільних урожаїв сільськогосподарських культур та забезпечення розширеного відтворення ґрунтової

© Дубицька А. О., Качмар О. Й.,
Дубицький О. Л., Щерба М. М., 2014
Передгірне та гірське землеробство і тваринництво. 2014. Вип. 56 (I).

родючості, вивчення особливостей біологічної активності ґрунту має важливе значення. Наші дослідження спрямовані на вивчення змін біологічної активності ґрунту під озимом пшеницею за різних систем удобрення та попередників.

Дослідження проводили в польовому досліді лабораторії землеробства і відтворення родючості ґрунтів, в якому передбачено використання органо-мінеральної та органічної системи удобрення та заорювання соломи і соломи з сидератом (сидерат – редька олійна). Ґрунт дослідного поля сірий лісовий поверхнево оглеєний середньосуглинковий з такими агрохімічними характеристиками: рН ґрунту – 5,0, вміст рухомого фосфору та калію (за Кірсановим) – 8,5 та 8,7 мг/100 г ґрунту, лужногідролізованого азоту (за Корнфілдом) – 9,0 мг/100 г ґрунту.

Визначали целюлозолітичну, протеолітичну, а також поліфенолоксидазну (ПФО) та пероксидазну (ПО) активність методами, які виклав Ф. Х. Хазієв [7].

Важливе значення біологічної активності полягає в тому, що всі ферменти ґрунту беруть участь у біохімічному кругообігу речовин, значною мірою забезпечують регулювання його поживного режиму.

Проведені дослідження показали, що застосування різних систем удобрення під озиму пшеницю в ланках сівозмін мало значний вплив на біологічну активність сірого лісового ґрунту. У контрольному варіанті (без застосування добрив) після конюшини відзначено сповільнення окисно-відновних процесів, що виражається в мінімальних значеннях поліфенолоксидази (0,67 мл 0,01 н J₂) та підвищенні пероксидазної активності (0,95 мл 0,01 н J₂) (табл.). Застосування органо-мінеральної або органічної системи удобрення сприяло зростанню поліфенолоксидазної активності в середньому на 28–31 % порівняно з контрольним варіантом, що вказує на активізацію гумуфікаційних процесів, оскільки фермент поліфенолоксидаза бере участь у синтезі органічних сполук ароматичного ряду. Внаслідок цього умовний коефіцієнт гумусонакопичення за вказаних умов виявився на рівні 0,96 та 1,05 (табл.). За умов приорування соломи та соломи і сидерата відзначено тенденцію до підвищення поліфенолоксидазної активності щодо контролю, однак переважання мінералізаційних процесів у цих варіантах забезпечило значення умовного коефіцієнта гуміфікації менше одиниці (табл.). Дещо інші закономірності змін поліфенолоксидазної та пероксидазної активності відзначено в повторних посівах озимої пшениці за умов використання альтернативних систем удобрення. Тобто за умов заорювання соломи та соломи з сидератом активніше протікають в ґрунті біологічні

процеси з утворенням передгумусових речовин: активність ПФО становила відповідно 1,10–1,12 мл 0,01 н J₂. Умовний коефіцієнт гуміфікації виявився на рівні 1,07 та 1,1 (табл.).

Біологічна активність сірого лісового ґрунту залежно від систем удобрення та попередників

Системи удобрення	Показники біологічної активності ґрунту				
	ПФО	ПО	ПФО ПО	целюло- золітична	протео- літична
	мл 0,01 н J ₂ / г ґрунту			мг глюкози / ґрунту	мг гліцину / ґрунту
Попередник конюшина					
Контроль	0,67	0,95	0,70	108	9,5
Орґано- мінеральна	1,10	1,1	0,95	136	11,2
Гній	1,00	0,95	1,05	128	13,2
Солома	0,92	1,02	0,95	142	10,7
Солома + сидерат	0,96	1,02	0,94	153	11,0
Попередник озима пшениця					
Контроль	0,74	1,02	0,72	122	7,2
Орґано- мінеральна	0,93	1,02	0,91	139	8,7
Гній	0,87	0,96	0,94	132	9,6
Солома	1,10	1,07	1,05	160	8,3
Солома + сидерат	1,12	1,12	0,98	166	8,6

Дослідження біохімічних процесів розкладу целюлози широко застосовують на практиці як інтегральний показник біологічної активності ґрунту. Результати досліду свідчать про значні зміни в інтенсивності розкладання целюлози під озимою пшеницею після конюшини за впливу систем удобрення. Так, орґано-мінеральна система підвищила целюлозоруйнівну здатність сірого лісового ґрунту порівняно з контролем на 28–32 %, а орґанічна – на 22–23 %. Особливо чітко цю закономірність спостерігали у варіанті з заорюванням соломи або соломи з сидератом, де целюлозоруйнівна здатність ґрунту знаходилася на найвищому рівні – 142 мг та 153 мг глюкози (табл.).

Більш інтенсивно целюлозолітичні процеси відбувалися в повторних посівах озимої пшениці, однак закономірності змін

целюлозолітичної активності ґрунту під озимою пшеницею за згаданих систем удобрення після обох попередників пшениці виявилися подібними.

Важливим показником, який визначає інтенсивність кругообігу речовин в агроєкосистемі, є протеолітична активність ґрунту, яка значною мірою впливає на інтенсивність розкладу органічних азотовмісних сполук. У наших дослідженнях максимальні показники протеолітичної активності одержано в ґрунті з варіантів за орґано-мінеральної та орґанічної системи удобрення. Внесення побічної продукції (солома або солома з сидератом) призвело до зниження протеолітичної активності порівняно з традиційними системами удобрення. Однак рівень активності протеолізу ґрунту за альтернативних систем удобрення був вищий, ніж на контролі як після конюшини, так і в повторних посівах.

Висновки. Показники біологічної активності сірого лісового ґрунту дають можливість характеризувати загальний рівень його родючості і ефективності систем удобрення. Найсприятливіші умови для підвищення біологічної активності ґрунту під озимою пшеницею після конюшини забезпечила орґано-мінеральна система удобрення. Використання соломи та соломи і сидерата в повторних посівах пшениці є ефективним заходом поліпшення біологічної активності.

Альтернативні системи удобрення сприяли значному збільшенню целюлозолітичної активності ґрунту під озимою пшеницею як у повторних посівах, так і після конюшини.

Список використаної літератури

1. Дорошенко К. В. Вплив добрив та способу основного обробітку на біологічну активність дерново-підзолистого ґрунту / К. В. Дорошенко, О. С. Дем'янюк // Збірник наукових праць Інституту землеробства УААН. – 2004. – Вип. 2/3. – С. 38–43.
2. Новак Ю. В. Вплив органічних добрив на активність окисно-відновних ферментів ґрунту різного рівня родючості / Ю. В. Новак // Збірник наукових праць Інституту землеробства УААН. – 2001. – Вип. 4. – С. 35–39.
3. Ятчук В. Я. Вплив обробітку сірого лісового ґрунту на біологічну активність та азотний режим ґрунту / В. Я. Ятчук // Збірник наукових праць Інституту землеробства УААН. – 2004. – Спецвипуск. – С. 26–31.
4. Архипенко Ф. М. Трансформація азоту та біологічна активність темно-сірого опідзоленого ґрунту / Ф. М. Архипенко

// Збірник наукових праць Інституту землеробства УААН. – 2003. – Вип. 1/2. – С. 50–53.

5 Бітюкова Л. Б. Мікробіологічна оцінка родючості темно-сірого опідзоленого ґрунту за різних технологій вирощування сільськогосподарських культур / Л. Б. Бітюкова, Ю. О. Драч, І. М. Свиднюк // Збірник наукових праць Інституту землеробства УААН. – 2002. – Вип. 3/4. – С. 25–30.

6. Шустерук Т. З. Вплив добрив на біологічну активність темно-сірого опідзоленого ґрунту / Т. З. Шустерук, В. М. Польовий // Збірник наукових праць Інституту землеробства УААН. – 2005. – Вип. 4. – С. 17–21.

7. Хазиев Ф. Х. Ферментативная активность почв / Ф. Х. Хазиев. – М. : Наука, 1976. – 179 с.

Отримано 17.03.2014